

تبیین سه رویکرد اعجاز قرآن در حوزه علوم انسانی

در دهه‌های گذشته بیشتر اعجاز علمی در حوزه‌های علوم طبیعی مطرح بوده، اما در دهه اخیر بیشتر وجه اعجاز قرآن در علوم انسانی مطرح شده است که در این زمینه سه رویکرد وجود دارد.

در دهه‌های گذشته بیشتر اعجاز علمی در حوزه‌های علوم طبیعی مطرح بوده، اما در دهه اخیر بیشتر وجه اعجاز قرآن در علوم انسانی مطرح شده است که در این زمینه سه رویکرد وجود دارد.

حجت‌الاسلام و المسلمین محمدعلی رضایی اصفهانی، رئیس مرکز تحقیقات قرآن کریم المهدی (عج) در گفت‌وگو با خبرگزاری بین‌المللی قرآن (ایکنا)، با اشاره به این که طی 100 سال اخیر مطالب زیادی توسط متخصصان علوم مختلف بیان شده، عنوان کرد: شاید بتوانیم بگوئیم وجه غالبی که در بحث اعجاز قرآن در سال‌های اخیر مطرح شده، بحث اعجاز علمی قرآن است، اما نکته جالب این است که اعجاز علمی در دهه‌های گذشته بیشتر در حوزه‌های علوم طبیعی مطرح بود و کتاب‌های زیادی در جهان عرب و در ایران در این رابطه نوشته شده بود، اما در دهه اخیر و به ویژه در سال‌های اخیر بیشتر وجه اعجاز قرآن در علوم انسانی مطرح شده است.

رضایی اصفهانی با اشاره به نمونه‌هایی از کارهای صورت گرفته گفت: از جمله در حوزه قرآن و تربیت کتابی در اردن تحت عنوان «الاعجاز التربوي للقرآن الكريم»؛ از سوی آقای مصطفی رجب منتشر شد که بحث اعجاز تربیتی قرآن را مطرح کرد و نیز در حوزه اعجاز اقتصادی کتابی تحت عنوان «الاعجاز الاقتصادي»؛ از آقای رفیق یونس منتشر شد. در حوزه قرآن و روانشناسی و اعجاز نفسی و اعجاز روانشناختی قرآن نیز کتابی در لبنان منتشر شد. در حوزه‌هایی دیگر از مباحث علوم انسانی، برای مثال اعجاز مدیریتی هم، مباحثی مطرح شده و رساله‌هایی به نگارش درآمده است.

وی افزود: اعجاز تشریعی یعنی اعجاز در قانون‌گذاری را مرحوم آیت‌الله معرفت در کتاب «التمهید فی علوم القرآن»؛ مطرح کرد و امروزه مقالات متعددی در این زمینه نوشته می‌شود. اعجاز تاریخی قرآن نیز مطرح شده و مقالات متعددی در این باره نوشته شده است و حتی در یکی دو سال گذشته مقالاتی راجع به اعجاز اخلاقی قرآن نوشته شده است. همچنین در فضای اعجاز جامعه‌شناختی قرآن و امثال ذلك کتاب‌های متعددی نوشته شده است.

رئیس مرکز تحقیقات قرآن کریم المهدی (عج) با اشاره به ارائه گزارشی از این حوزه در شماره‌های 7، 8 و 9 مجله قرآن و علم، بیان کرد: ما در این شماره‌ها علاوه بر ارائه منبع‌شناسی اعجاز قرآن در شماره 7 مجله و معرفی بسیاری از کتاب‌ها، مقالات، سایت‌ها و مراکز علمی که در این زمینه وجود دارند، به گزارش بحث اعجاز علمی قرآن با تأکید بر علوم انسانی پرداخته‌ایم.

وی در ادامه به تبیین رویکردهای مختلف در زمینه اعجاز قرآن در حوزه علوم انسانی پرداخت و با بیان این که سه رویکرد در این زمینه وجود دارد، اظهار کرد: یک رویکرد این است که بگوئیم در قرآن خبرهایی علمی وجود دارد که این خبرها را کسی نگفته است و بعد از قرآن کشف شد و ثابت شد که حق با قرآن است.

این عضو هیئت علمی جامعه المصطفی (ص) العالمیه افزود: برای مثال در حوزه اعجاز تاریخی قرآن پیش‌بینی برتری یافتن روم در جریان جنگ با ایران در ابتدای سوره روم یکی از این موارد است که به وقوع پیوست و معلوم شد که حق با قرآن بوده است. این یک معنا و یک رویکرد در اعجاز علمی در حوزه علوم انسانی است که ما بگوئیم که قرآن خبرهایی در حوزه این علوم بیان کرده که بعد هم تحقق پیدا کرده است. مثال دیگر بحث سنت‌های قرآن است که در علوم اجتماعی مطرح می‌شود.

رضایی اصفهانی در مورد رویکرد دوم گفت: رویکرد دیگر این است که بگوئیم قرآن نقشی تاریخی داشته است و این نقش در تحول مردم، فرهنگ و جامعه اعجاز‌آمیز بوده است. به عبارت دیگر نقش تاریخی قرآن از دیدگاه علوم انسانی در هر حوزه‌ای از این علوم می‌تواند اعجاز‌آمیز و معجزه محسوب شود.

وی به عنوان مثال به نقش قرآن در تحول تربیتی و فرهنگی و علمی جامعه صدر اسلام اشاره و بیان کرد: برای مثال قرآن کریم در تحول تربیتی جامعه صدر اسلام، در کمتر از 10 سال، یا در تحول علمی و فرهنگی آن جامعه به جایی رسید که یک جامعه عرب جاهلی را تبدیل به جامعه‌ای پیشرو کرد که از تمدن‌های ایران و روم پیشی گرفت. بنابراین نقش تحول‌آمیز قرآن در جامعه، فرهنگ و علوم مختلف از اقتصاد و سیاست گرفته تا تربیت و فرهنگ، می‌تواند به عنوان نقش تاریخی قرآن در بحث‌های اعجاز‌آمیز قرآن در علوم مختلف مطرح و بررسی شود.

رضایی اصفهانی در مورد سومین رویکرد نیز بیان کرد: رویکرد دیگر به اعجاز قرآن در حوزه علوم انسانی این است که ما بیائیم و نظام‌های علمی را از قرآن برداشت کنیم. برای مثال نظام تربیتی را، نظام اقتصادی را از قرآن بگیریم و با مقایسه این نظام با نظام‌های دیگر، برتری آن را بر نظام‌های بشری اثبات کنیم و نشان دهیم که دیگران از آوردن مانند آن عاجز بوده‌اند.

رئیس مرکز تحقیقات قرآن کریم المهدی (عج) افزود: این رویکرد در نظام اقتصادی، نظام سیاسی، نظام تربیتی و نظام حقوقی قرآن قابل طرح است و مطرح هم شده است.

وی عنوان کرد: بنابراین بحث اعجاز قرآن در حوزه علوم انسانی با سه رویکرد قابل طرح است اما موارد و مصادیق باید یکی یکی بررسی شود. مواردی را که عرض کردم آقای مصطفی رجب در اعجاز تربیتی دارد و مواردی را که آقای رفیق یونس در اعجاز اقتصادی آورده، و در سه جلد مجله قرآن و علم مطرح شده و مورد نقد و بررسی قرار گرفته است، ما همه این موارد را در بست نمی‌پذیریم. برخی از موارد آن‌ها قابل پذیرش است و برخی موارد هم قابل نقد است.

رضایی اصفهانی در مورد ملاک رد و قبول نظریه‌ها در این زمینه گفت: ملاک این است که ما چیزی را که در حد نظریه علمی و فرضیه علمی باشد بر قرآن تحمیل نکنیم و نسبت ندهیم و بخواهیم نتیجه بگیریم. به عبارت دیگر وقتی می‌توانیم نظریه‌ای را از قرآن استفاده کنیم که هم ظاهر آیات قرآن بر مطلب دلالت داشته باشد و هم مطلب علمی اطمینان‌آور یا یقینی باشد.

وی خاطرنشان کرد: کسی هم که وارد این حوزه می‌شود و می‌خواهد در این زمینه اظهار نظر کند به دلیل این که مبحث میان‌رشته‌ای است باید هم در زمینه قرآن و هم در زمینه علم مورد نظر تخصص نسبی داشته باشد و اگر این ملاک رعایت شود و از شیوه‌های صحیح استفاده شود، مباحثی که مطرح می‌شود می‌تواند معتبر باشد والا معتبر نخواهد بود.